

Demokratiaohjelma 2025

Demokratiprogram 2025

VN/8051/2019

Kansallinen demokratiaohjelma 2025: toimintasuunnitelma

27.3.2020

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kansallinen demokratiaohjelma 2025: toimintasuunnitelma

Tämä asiakirja on kansallisen demokratiaohjelman toimintasuunnitelma vuodelle 2020. Toimintasuunnitelma on asiakirja, joka pohjautuu hallitusohjelman kirjauksiin, ja joka täydentyy ohjelmakauden aikana tilannearvion ja kuulemisten perusteella. Toimintasuunnitelmassa määritellään hallituskauden aikana toteutettavien demokratiahankkeiden toimenpiteet ja aikataulu. Toimintasuunnitelmaa päivitetään vuosittain. Toimintasuunnitelman pohjalta laaditaan vuonna 2022 valtioneuvoston periaatepäätös demokratiaohjelmaksi 2025.

1. Johdanto

Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa¹ on linjattu poikkihallinnollisen demokratiaohjelman valmistelun käynnistämisestä. Ohjelma sisältyy hallituksen iltakoulussa 9.9.2019 hyväksymään toimintasuunnitelmaan². Oikeusvaltion kehittämisen ja sisäisen turvallisuuden ministerityöryhmä hyväksyi 27.9.2019 kokouksessaan alustavan suunnitelman demokratiaohjelman valmistelun käynnistämiseksi. Oikeusministeriö on 19.12.2019 asettanut työryhmän valmistelemaan ja koordinoimaan ohjelmaa.

Kansallinen demokratiaohjelma 2025 kattaa pääministeri Marinin hallitusohjelman lukuisat kansalaisyhteiskuntaa ja osallisuutta edistävät toimet. Työhön osallistuvat monet eri hallinnonalat. Ohjelma toimii sateenvarjona ministeriöiden demokratiaa edistäville hankkeille. Ohjelman puitteissa toimeenpannaan hallitusohjelmassa linjatut demokratiaan liittyvät toimenpiteet sekä toteutetaan kuulemisissa esiin tulleita sekä demokratiaohjelman valmistelu- ja koordinoitiryhmän identifioimia muita tarpeita demokratian edistämiseksi. Demokratiaohjelman puitteissa valmistellaan myös osallisuutta käsittelevä osio julkisen hallinnon strategiaan.

Valtakunnallisen ohjelman lähtökohtana ja viitekehyksenä on pääministeri Sanna Marinin hallituksen 10.12.2019 hyväksymä hallitusohjelma ”Osallistava ja osaava Suomi”. Ohjelman tarkastelussa ovat muun muassa vaali-, puolue- ja kansalaisaloitejärjestelmät sekä hallinnon avoimuuden kehittäminen. Lisäksi jatketaan muun muassa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta edistäviä toimia sekä tuetaan lasten ja nuorten osallistumista. Tavoitteena on myös vahvistaa ulkopuolisuutta kokevien osallistumista sekä edistää kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja elinvoimaisuutta.

Demokratiaohjelman toimeenpano koordinoidaan ja sovitetaan yhteen muiden valtioneuvoston aihepiiriin liittyvien ohjelmien kanssa. Yhteishankkeita toteutetaan muun muassa julkisen hallinnon strategian, paremman sääntelyn toimintaohjelman, avoimen hallinnon toimintaohjelman (OGP), valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman, ikäohjelman ja valtioneuvoston rasismin ja syrjinnän torjunnan sekä hyvien väestösuhteiden toimintaohjelman kanssa. Demokratiaohjelman valmistelussa ja toimeenpanossa otetaan lisäksi soveltuvilta osin huomioon hallitusohjelman toimintasuunnitelmaan sisältyvä valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon valmistelu, kansallinen

---

¹ <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>

² <https://valtioneuvosto.fi/rinteen-hallitus/hallitusohjelma/toimintasuunnitelma>

lapsistrategia, YK:n vammaissopimuksen kansallinen toimintaohjelma, Mielenveysstrategia, valtioneuvoston periaatepäätös hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi, romanipoliittinen ohjelma, sekä Kestävän kehityksen ohjelma.

Suomi saa kansainvälisiltä ja eurooppalaisilta ihmisoikeussopimusten valvonta- ja asiantuntijaelimiltä suosituksia demokratian tilan parantamiseen. Valmistelutyössä hyödynnetään saatuja suosituksia.

Demokratiaohjelmaa valmistellaan ja toimeenpannaan avoimesti ja vuorovaikutteisesti, kansalaisyhteiskuntaa kuullen. Demokratiaohjelma muodostuu käsillä olevasta toimintasuunnitelmasta, joka päivitetään vuosittain. Hallituskauden loppupuolella annetaan valtioneuvoston periaatepäätös jatkotoimenpiteistä. Ohjelmalle on laadittu erillinen viestintä- ja vuorovaikutussuunnitelma.

Käsillä oleva kansallisen demokratiaohjelman ensimmäinen toimintasuunnitelma on valmisteltu oikeusministeriön johtamassa poikkihallinnollisessa virkamiestyöryhmässä. Demokratiaohjelman toimintasuunnitelman esittelemiseksi järjestettiin 14.2.2020 kick off -tilaisuus, jota pystyi seuraamaan myös verkon välityksellä. Tilaisuudessa sidosryhmiltä saatu palaute on huomioitu ja mahdollisuuksien mukaan sisällytetty toimintasuunnitelmaan.

2. Taustaa ja viitekehys

Demokratian kohtaamista haasteista huolimatta maailma on nyt demokraattisempi kuin koskaan aikaisemmin³. Vuonna 1975 vain 26 % maailman maista oli demokraattisia – vuonna 2018 demokraattisten maiden osuus oli 62 %. Demokratioiden määrä myös jatkaa kasvuaan. Haasteena sen sijaan on, että 19 % nykyisistä demokratioista kärsii hauraudesta. Myös demokratian laatu on monissa maissa hiipumassa. Kehittyneissä demokratioissa erityisenä haasteena on nähty osallistumisen eriarvoistumisen kasvaminen sekä päättäjien etäännyminen kansalaisten arjesta. Uusina haasteina demokratiaa kohtaan ovat viimeisten vuosien aikana kansainvälisesti esille nousseet kyberuhat, disinformaatio sekä mm. epädemokraattinen, vaaleihin kohdistuva häirintä ja kansalaisyhteiskunnan tilan kaventuminen.

Kansainvälisen politiikan murros, eriarvoistuminen ja osallistumistapojen moninaistuminen haastavat perinteisen demokratian toimintatapoja. Demokratian epävakautta lisäävät monissa maissa autoritaarisen johtamistavan sekä vastakkainasetteluun perustuvan populismin vahvistuminen. Ilmastonmuutoksen, siirtolaisuuden sekä tiedon manipuloinnin kaltaiset kansainväliset kysymykset vaikuttavat demokratian kehitykseen yli maaraajojen ja myös Suomeen. Siksi suomalaista demokratiaa tulee kehittää vastaamaan nopeasti muuttuviin globaaleihin haasteisiin. Suomi voi osaltaan vaikuttaa kansainväliseen kehitykseen jakamalla tietoa omista kokemuksistaan, kehitysyhteistyömäärärahojen demokratiatuella sekä kansainvälisten järjestöjen kautta.

Demokratia, oikeusvaltio sekä perus- ja ihmisoikeudet muodostavat yhdessä arvopohjan, jolle suomalainen yhteiskuntajärjestys rakentuu. Suomalainen demokratia nojaa oikeusvaltioon, jossa perustuslaki antaa vahvan suojan jokaisen yksilön ihmisarvolle ja koskemattomuudelle sekä muille perusoikeuksille. Yksilöiden tulee voida luottaa siihen, että heidän oikeutensa toteutuvat yhdenvertaisesti, ja he voivat olla mukana päättämässä yhteisistä asioista.

Suomi on toistuvasti sijoittunut hyvin kansainvälisten järjestöjen julkaisemissa demokratiaa, ihmisoikeuksia, lehdistönvapautta, korruptoitumattomuutta ja hallinnon toimivuutta mittaavissa

³ <https://www.idea.int/publications/catalogue/global-state-of-democracy-2019>

vertailuissa⁴. Suomessa demokratiolla on vahvat perinteet ja korkea arvostus kansalaisten keskuudessa. Vapaa ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta lisää sosiaalista pääomaa ja luottamusta sekä auttaa ottamaan laajasti huomioon eri väestöryhmiä. Toimivan demokratian kannalta on tärkeää, että järjestö- ja kansalaistoiminta on jatkossakin autonomista ja elinvoimaista, eikä sitä nähdä vain palvelutoimintana. Viranomaisten, päättäjien ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välinen hyvä yhteistyö on vahvuutemme, ja siksi kumppanuuksia tulee edelleen ylläpitää ja kehittää.

Suomalaisen demokratian heikkoutena voidaan pitää yhteiskunnallisen osallistumisen eriarvoistumista sekä äänestysaktiivisuuden alenemista. Yhteiskunnallinen passivoituminen on lisääntynyt ja esimerkiksi äänestysaktiivisuus on muihin Pohjoismaihin verrattuna alhainen. Erityisesti maahan muuttaneiden äänestysaktiivisuus jää usein kovin alhaiseksi. Liian moni kokee, ettei kykene vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen.

Yhteiskunnallisessa osallisuudessa on suuria sosioekonomisia ja alueellisiakin eroja. Esimerkiksi nuorten äänestysaktiivisuuteen vaikuttavat koulutustaso, ulkomaalaistausta ja sukupuoli. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista 25-34-vuotiaista jopa 89 % äänesti viime eduskuntavaaleissa. Ulkomaalaistaustaisista nuorista äänesti keskimäärin vain 30 %, mikä on yli 25 prosenttiyksikköä vähemmän kuin saman ikäisillä kantasuomalaisilla. 18-24-vuotiaiden naisten äänestysprosentti oli yli 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin saman ikäisten miesten.⁵ Mikäli kiinnostus kansalaistoimintaan hiipuu ja uudet osallistumuodot jäävät pienen aktiivisten ryhmän varaan, kansanvallan uskottavuus ja luottamus päätöksenteon oikeellisuuteen ja poliittiseen järjestelmään voivat kärsiä. Demokratiapolitiikan lisäksi on tärkeitä kiinnittää huomiota eriarvoistumisen juurisyyihin esimerkiksi talous- ja sosiaalipolitiikan sekä väestösuhdepolitiikan ja kielipolitiikan keinoin.

Keskusteluilmapiiri erityisesti sosiaalisessa mediassa on osin kärkevää ja syyttelevää. Tämä voi lisätä yhteiskunnallista turhautumista ja vetäytymistä julkisesta keskustelusta sekä toimia kasvualustana ääriliikkeiden toiminnalle. Viranomaisiin ja poliittisiin päättäjiin kohdistuva vihapuhe on kasvava ongelma. Tuoreen tutkimuksen⁶ mukaan vihapuheen kohtaaminen on päättäjien keskuudessa yleistä. Kolmannes kuntapäättäjistä on ollut työnsä vuoksi vihapuheen kohteena ja kaksi kolmasosaa päättäjistä arvioi vihapuheen lisääntyneen viime vuosina. Vihapuhetta käytetään myös tietoisesti poliittiseen painostukseen, jonka tavoitteena on jonkun henkilön tai poliittisen näkemyksen vaientaminen. Vihapuhe vaientaa kohteitaan, vähentää politiikkaan osallistumista ja heikentää luottamusta. Tässä yhteydessä myös medialla on tärkeä yhteiskunnallinen rooli valmistelua ja päätöksentekoa koskevan faktapohjaisen tiedon tarjoajana.

Suomen vaalijärjestelmä on vakaa ja turvallinen, ja vaalit järjestetään Suomessa luotettavasti. Toimintaympäristön muuttuessa vaalijärjestelmän vakauden ylläpitäminen edellyttää kuitenkin viranomaisyhteistyön jatkuvaa kehittämistä ja vaalihäirinnän parempaa ymmärtämistä.

On tärkeitä, että kaikki voivat osallistua yhteiseen päätöksentekoon. Osallistumiselle pitää luoda yhdessä sellaiset tavat, että jokainen löytää itselleen sopivan kanavan vaikuttaa esimerkiksi digitaaloista ja -kyykkyyksistä riippumatta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sellaisiin haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, joilla ei ole vahvoja osallistumISRakenteita, ja joiden ääni jää helposti kuulumattomiin. Esimerkiksi kielellä on merkittävä rooli ihmisten pääsyyssä omiin oikeuksiinsa. Ymmärrettävä tieto

⁴ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161667>

⁵ Tilastokeskus (2019). Eduskuntavaalit 2019. Katsaus äänestämiseen eduskuntavaaleissa.

⁶ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161812>

ympäröivästä yhteiskunnasta on yksi keskeinen edellytys ihmisen aktiiviselle toimijuudelle. Julkishallinnossa on tarpeen panostaa asialliseen ja selkeään kielenkäyttöön, kun valmistelusta ja päätöksenteosta viestitään. Lähidemokratialla ja kunnilla on keskeinen rooli demokratian ja osallisuuden juurruttamiseksi paikallistasolla ja arjen osallisuuden vahvistamiseksi.

Perustuslain 14 § 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Tämä tarkoittaa myös yksilöiden osallistumista kansalaisyhteiskunnan toimintaan ja vaikuttamista kansalaisyhteiskunnan välityksellä itseään koskevaan päätöksentekoon.⁷ Tämä perustelee osaltaan sellaisia julkisen vallan positiivisia toimenpiteitä, joilla yksilöille pyritään turvaamaan todelliset edellytykset käyttää perustuslain 12 § ja 13 § momentin takaamia sanan-, yhdistymis- ja kokoontumisvapautta. Perustuslain 20 §:n mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon, sekä 22 §:n mukaan turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Julkinen valta voi edistää kansalaisten osallistumismahdollisuuksia kehittämällä lainsäädäntöä (ml. osallistumisoikeudet), informaatio-ohjauksella ja ohjeistuksella, viestinnällä sekä ohjaamalla resursseja demokratian kehittämiseen ja kansalaisvaikuttamisen edistämiseen.

Demokratiapolitiikkaa on tarkoituksenmukaista kehittää pitkäjänteisesti. Nyt aloitettavassa ohjelmatyössä otetaan huomioon valtioneuvoston eduskunnalle vuonna 2014 antama Demokratiapoliittinen selonteko⁸, jossa erityisesti demokratian haasteiksi nähtiin poliittisen osallistumisen eriarvoistuminen ja äänestysaktiivisuuden laskeminen. Selonteosta antamassaan mietinnössä perustuslakivaliokunta katsoi, että äänestysaktiivisuuden parantamiseksi ja osallistumisen eriarvoisuuden vähentämiseksi tarvitaan ennakkoluulotonta, rohkeaa uudelleen ajattelua sekä tehokkaita toimenpiteitä. Perustuslakivaliokunnan mukaan tavoitteiksi tulisi asettaa eri väestöryhmien välillä olevien osallistumiserojen tasoittuminen ja äänestysaktiivisuuden nostaminen muiden Pohjoismaiden tasolle. Mietinnössä tuotiin myös esille vaalijärjestelmän uudistamistarve, josta eduskunta on perustuslakivaliokunnan ehdotusten pohjalta hyväksynyt useita lausumia. Näihin haasteisiin pyrittiin osittain vastaamaan Demokratiapoliittisella toimintaohjelmalla 2017-2019⁹, jonka toimeenpanoa parhaillaan arvioidaan. Perustuslakivaliokunta korosti lausunnossaan poikkihallinnollisen työn merkitystä ja painotti demokratiapolitiikan tehokasta toimeenpanoa kaikilla hallinnonaloilla.

3. Ohjelman tavoitteet

Demokratiiohjelman tavoitteet perustuvat hallitusohjelman kirjauksiin. Ohjelman ylätavoitteina on, että:

- 1) Osallistumisoikeudet ja vaikutusmahdollisuudet toteutuvat yhdenvertaisesti.
- 2) Osallisuus ja demokratia ovat toimintatapana julkishallinnon toiminnan keskiössä.
- 3) Pitkäaikaiselle ja johdonmukaiselle demokratian kehittämislle luodaan puitteet.
- 4) Luottamus yhteiskunnan eri toimijoiden välillä vahvistuu.

⁷ Säännöksen perustelujen mukaan tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi kehittämällä osallistumisjärjestelmiä koskevaa lainsäädäntöä. Perustuslain 14 §:n 4 momentissa tarkoitetuille osallistumisoikeuksille ei ole 1 ja 2 momentissa säänneltyjen ääni- ja äänestysoikeuksien tavoin asetettu kansalaisuuteen tai ikään liittyviä rajoituksia.

⁸ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76524>

⁹ http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79279/07_17_demokratiapol_FI_final.pdf

Yksityiskohtaiset tavoitteet:

- Demokratia ja osallisuus ovat julkisen hallinnon toiminnan keskiössä, ja tämä on kirjattu julkisen hallinnon strategiaan.
- Vaalijärjestelmä toimii hyvin, vaalien suhteellisuus toteutuu nykyistä paremmin, äänestysaktiivisuus kääntyy nousuun ja ehdokkaaksi asettumisen mahdollisuudet ovat nykyistä yhdenvertaisemmat. Vaalihäirintä tunnistetaan ilmiönä ja siihen pystytään tehokkaasti puuttumaan.
- Julkisen hallinnon toiminta on aiempaa avoimempaa ja läpinäkyvämpää. Valmisteluasiakirjat ja -tiedot ovat paremmin saatavilla, avoimuusrekisteri on perustettu ja vaalirahoitus on entistä läpinäkyvämpää.
- Yhteistyö valtioneuvoston piirissä demokratian, oikeusvaltion ja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi on vahvistunut ja luottamus viranomaisten, poliitikkojen ja kansalaisyhteiskunnan välillä on korkealla tasolla.
- Kansalaisaloitteen ja eurooppalaisen kansalaisaloitteen ikärajojen alentamista selvitetään. Kansalaisaloitteet eivät enää raukea vaalikauden lopussa. Kunnallisten kansanäänestysten järjestäminen on aiempaa helpompaa.
- Kunnat, maakunnat ja valtionhallinto ottavat uusia osallistumisen muotoja käyttöön. Demokratiaverkkopalvelut mahdollistavat aiempaa monipuolisemman ja yhdenvertaisemman osallistumisen. Ne ovat myös saavutettavampia sekä teknologialtaan että sisällöiltään (ml. selkokieliisyys). Nuoria kuullaan aiempaa laajemmin ja monipuolisemmin.
- Kansalaistoiminnan esteitä on tunnistettu ja poistettu. Kaikki voivat yhdenvertaisesti osallistua kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Kansalaisjärjestöjen varainhankintaa on selkeytetty. Kansalaisyhteiskuntaa kuullaan valmistelussa varhaisemmin ja laajemmin.
- Ikääntyneiden, vammaisten henkilöiden sekä kieli- ja kulttuurivähemmistöjen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat parantuneet.
- Valmiudet osallistumiseen ja demokratiataidot ovat nykyistä paremmalla tasolla. Opetussuunnitelmien toimeenpanoa on vahvistettu demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osalta. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus on vakiinnuttanut paikkansa opettajankoulutuksessa ja opettajien täydennyskoulutuksessa.

4. Ohjelman toteutus

Demokratiaohjelma 2025 valmistellaan ja toimeenpannaan oikeusministeriön 19.12.2019 asettamassa poikkihallinnollisessa valmistelu- ja koordinoitutyöryhmässä sekä sen yhteydessä toimivissa parlamentaarisisissa ohjaus- ja työryhmissä. Vaalilakiin ja -rahoitukseen sekä avoimuusrekisteriin liittyvät kokonaisuudet valmistellaan parlamentaarisesti, eli kaikki eduskuntapuolueet osallistuvat työhön. Valtioneuvosto asetti 20.2.2020 parlamentaarisen työryhmän selvittämään vaali-, puolue- ja puoluerahoituslainsäädännön sekä kansalaisaloitelain kehittämistä. Valtioneuvosto asetti 12.3.2020 parlamentaarisen työryhmän valmistelemaan avoimuusrekisteriä. Parlamentaaristen työryhmien työn valmistuttua vuoden 2021 keväällä, demokratiaohjelman valmistelu- ja koordinoitutyöryhmä koordinoi työryhmien ehdotusten pohjalta tehtävää lainvalmistelua.

Demokratiaohjelmassa toteutetaan hallitusohjelmassa linjattuja demokratian edistämiseen liittyviä tavoitteita sekä muita vaaleihin ja demokratiaan kehittämiseksi identifioituja kehittämistarpeita.

Ohjelman aikana kuullaan sidosryhmiä ja ohjelmaa voidaan täydentää ohjelmakauden aikana identifioituilla kehittämistarpeilla.

Demokratiaohjelma muodostuu käsillä olevasta toimintasuunnitelmasta, joka päivitetään vuosittain. Ohjelman tuotoksena syntyy alla mainittujen hankkeiden lisäksi hallituskauden loppupuolella annettava valtioneuvoston periaatepäätös, jossa linjataan hallituskauden ylittävät toimenpiteet demokratian edistämiseksi. Ohjelman etenemisestä raportoidaan hallituksen toimintasuunnitelman seurantaprosessissa sekä oikeusvaltion kehittämisen ja sisäisen turvallisuuden edistämisen ministerityöryhmälle.

5. Ohjelman hankkeet

Demokratiaohjelma muodostuu koko ohjelman läpileikkaavista osallisuuden ja uudenlaisen vuorovaikutuksen edistämisen toimenpiteistä sekä neljästä pääkokonaisuudesta. Ohjelmakokonaisuus esitetään tiivistettynä kuviossa 1.

Yksityiskohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet

Osallisuus ja uudenlainen vuorovaikutus			
<p>Tavoite: Osallisuus ja demokratia ovat toimintatapana julkishallinnon toiminnan keskiössä</p> <p>Toimenpiteet: Tuodaan demokratia ja osallisuus julkisen hallinnon strategiaan, tehostetaan vuorovaikutusta ja edistetään osallistumismahdollisuuksia</p>			
<p>Edustuksellinen demokratia</p> <p>Varmistetaan turvalliset, oikeudenmukaiset ja luotettavat vaalit, jossa mahdollisimman moni käyttää äänioikeuttaan</p> <ul style="list-style-type: none"> Selvitetään vaalilain ja vaalijärjestelmän uudistamistarpeita ● Valmistellaan vaalilain muutokset maakuntavaalien osalta ▲ Valmistellaan puoluelain muutos ja perustetaan sähköinen puolerekisteri Arvioidaan vaalirahoituslain muutostarpeet ● Selvitetään ja kokeillaan uusia tapoja äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi ● Toteutetaan toimenpiteitä vaalien turvallisuuden turvaamiseksi ja haitallisen vaalivaikuttamisen ehkäisemiseksi ★ 	<p>Suora ja osallistuva demokratia</p> <p>Edistetään yhdenvertaista osallistumista vaalien välillä</p> <ul style="list-style-type: none"> Selvitetään ja valmistellaan kansalaisaloitelakiin ja EU-kansalaisaloitelakiin liittyvät muutokset ● Valmistellaan maakuntalain osallistumisoikeudet ja tuetaan niiden toimeenpanoa ▲ Helpotetaan kunnallisten ja maakunnallisten kansanäänestysten järjestämistä ▲ Tuetaan demokratiainnovaatioiden ja uusien osallistumismuotojen kokeiluja sekä niiden käytön laajentamista ★ 	<p>Hallinnon avoimuus, kuuleminen ja kansalaisyhteiskunta</p> <p>Kehitetään valmistelun avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä</p> <ul style="list-style-type: none"> Valmistellaan sähköinen avoimuusrekisteri ■ Kehitetään ja otetaan käyttöön uusia kuulemismenetelmiä ja kehitetään kuulemiseen liittyvät indikaattorit ★ Tehostetaan hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta ja kehitetään verkkodemokratiapalveluja ★ Edistetään valmisteluun ja päätöksentekoon liittyvän tietopohjan saatavuutta ja ymmärrettävyyttä ★ Selvitetään mahdollisuuksia tukea kansalaisjärjestöjen varainhankintaa ja purkaa kansalaisvoimaa häiritsevää byrokratiaa ★ 	<p>Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ja nuorten osallisuus</p> <p>Turvataan riittävä osaaminen ja valmiudet yhdenvertaiselle osallistumiselle</p> <ul style="list-style-type: none"> Tarkastellaan opetussuunnitelmia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osalta ja tuetaan niiden toimeenpanoa ★ Kehitetään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta opettajan- ja opettajien täydennyskoulutuksessa ★ Lisätään viranomaisten tietoisuutta lasten ja nuorten osallistumisoikeuksista ★ Vahvistetaan nuorten yhdenvertaista osallisuutta ja hyviä väestösuhteita ★ Edistetään vapaaehtoistyössä tehdyn työnpanoksen ja osaamisen tunnistamista ja tunnustamista ★
<p>● Valmistellaan parlamentaarissa vaali-, puolue- ja kansalaisaloitetyöryhmässä</p>	<p>▲ Valmistellaan sote-uudistuksen yhteydessä</p>	<p>★ Valmistellaan demokratiaohjelman koordinaatiotyöryhmässä</p>	<p>■ Valmistellaan parlamentaarissa avoimuusrekisterityöryhmässä</p>

Kuvio 1, demokratiaohjelman rakenne

Osallisuus ja uudenlainen vuorovaikutus¹

Hallitusohjelmassa linjataan¹¹, että ”haluamme uudistaa poliittista kulttuuria ja päätöksentekoa. Yhteiskunnan uudistaminen ja tasa-arvon lisääminen on mahdollista vain vahvistamalla ihmisten luottamusta demokraattisen järjestelmämme toimintakykyyn”. Hallitusohjelmaan sisältyy myös lupaus uudenlaisesta vuorovaikutuksesta, mikä tarkoittaa ”sekä ihmisten osallistumista julkisen

hallinnon toimintaan huomattavasti nykyistä vahvemmin että uusien vuorovaikutusmenetelmien etsimistä ja kokeilemistä”.¹⁰

Hallitusohjelmassa linjataan lisäksi, että osallistumisoikeuksien ja aktiivisen osallistumisen toteutumista sekä hyviä väestösuhteita vahvistetaan. Lasten ja nuorten valmiuksia vaikuttaa omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa tuetaan, ja ulkopuolisuutta kokevien osallisuutta vahvistetaan. Eriarvoisuutta torjutaan osallisuudella.¹¹

Toimenpiteet:

- Tuodaan demokratia ja osallisuus toimintatapana julkishallinnon toiminnan keskiöön. Oikeusministeriö osallistuu valtiovarainministeriön johdolla valmisteltavan julkisen hallinnon strategian laatimiseen demokratian ja osallistumisoikeuksien osalta. Toimeenpannaan strategian demokratiaan ja osallistumisoikeuksiin liittyviä tavoitteita järjestämällä koulutuksia tai kokeiluhankkeita. Strategialla on tärkeä rooli osallisuutta edistävän kulttuurisen muutoksen aikaansaamiseksi. Strategian avulla voidaan tukea uudenlaisia toimintatapoja, johtamiskulttuuria ja vuorovaikutusta sekä uudenlaisten työkalujen käyttöönottoa. Strategian valmisteluun on tärkeä saada aktiivisesti mukaan valtionhallinnon lisäksi myös kunnat ja aluehallinto. Julkisen hallinnon strategia ja demokratiaohjelman kuulemiseen ja vuorovaikuttamiseen liittyvät hankkeet tukevat omalta osaltaan hallitusohjelman lupaus uudenlaisesta vuorovaikutuksesta.
- Oikeusministeriö järjestää eri väestöryhmille ja viranomaisille suunnattuja keskustelutilaisuuksia yhteistyössä Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan (KANE), Etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) ja Erätauko-säätiön kanssa sekä mahdollisuuksien mukaan muiden toimijoiden, kuten vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE), kieliasian neuvottelukunnan, saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen ja romaniasian neuvottelukunnan (RONK) kanssa. Keskustelutilaisuuksien tavoitteena on vuoropuhelun ja ymmärryksen lisääminen eri väestöryhmien välillä sekä osallistumisoikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien esille tuominen. Tilaisuudet toimivat samalla demokratiaohjelmalyönnin kuulemistilaisuuksina. Tavoitteena on löytää uusia, monistettavia, jatkuvia ja matalan kynnyksen tapoja parantaa ihmisten osallisuutta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon sekä erityisesti nuorten kuuntelemisen mahdollisuuksia paikallistasolla. Tilaisuuksia järjestetään vuoden 2020 aikana noin viidellätoista paikkakunnalla ympäri Suomen. Valmistelussa huolehditaan erityisesti vähemmistöryhmien ja muita heikommassa asemassa olevien väestöryhmien osallistumismahdollisuuksista.
- Oikeusministeriö myöntää vuoden 2020 Demokratiapalkinnon¹² uudenlaista vuorovaikutusta edistäneille, kansalaisyhteiskuntaa edustaville tahoille tai toimijoille. Palkinnolla nostetaan esiin ja jaetaan kansalaisyhteiskunnan hyviä käytäntöjä uusien vuorovaikutusmenetelmien etsimiseksi ja kokeilemiseksi. Tarkemmat valintakriteerit

¹⁰ Hallitusohjelma, s. 11.

¹¹ Hallitusohjelma s. 80, 86.

¹² <https://oikeusministerio.fi/seuranta-ja-edistaminen1>

valmistellaan oikeusministeriön vetämässä asiantuntijaryhmässä. Palkinnonsaajat valitsee oikeusministeriön nimeämä asiantuntijaraati.

- Valtioneuvoston kanslia yhdessä oikeusministeriön kanssa selvittää mahdollisuutta järjestää tulevaisuuspainotteisen kansalaisfoorumin tai vastaavan osallistumistilaisuuden hallitusohjelman toimeenpanon tueksi, esimerkiksi hallitusohjelman puolivälitarkastelun yhteydessä.
- Etsitään keinoja parantaa demokratian ja yhteiskunnallisen keskustelun laatua puntaroivan keskustelun menetelmin.

Edustuksellinen demokratiaⁱⁱⁱ

Hallitusohjelmassa linjataan, että selvitetään puoluelain, vaalirahoituslain ja vaalilain kehittämistarpeita sekä tarvittaessa muuta poliittista toimintaa koskevaa lainsäädäntöä^{iv}. Lisäksi kehitetään vaali- ja puoluerahoituksen ilmoittamista koskevia säädöksiä ja käytäntöjä sen varmistamiseksi, että ilmoitukset antavat oikean kuvan mahdollisia sidonnaisuuksia aiheuttavasta ulkopuolisesta rahoituksesta. Valmistellaan maakuntavaalit.

Toimenpiteet:

- Selvitetään vaalilain ja vaalijärjestelmän uudistamistarpeita. Selvitetään erilaisia vaihtoehtoja, joilla parhaiten voidaan lisätä vaalijärjestelmämme toimivuutta ja nostaa äänestysaktiivisuutta, parantaa vaalien suhteellisuutta, pienentää ns. piilevää äänikynnystä ja turvata alueellinen edustavuus. *
- Valmistellaan vaalilain muutokset maakuntavaalien osalta*. Demokratiaohjelman puitteissa valmistellaan vaalitiedotusaineistoja ja järjestetään koulutuksia vaaliviranomaisille.
- Valmistellaan puoluelain 3§ ja 9e § muutos ja perustetaan sähköinen puoluerekisteri. Muutetaan puoluelakia siten, että hakemuksen yhdistyksen rekisteröimiseksi puoluerekisteriin voisi jatkossa tehdä myös oikeusministeriön ylläpitämässä verkkopalvelussa. Samalla mahdollistettaisiin puolueen rekisteröimiseen vaadittavien kannatusilmoitusten kerääminen sähköisesti.
- Arvioidaan vaalirahoituslain muutostarpeet. Uudistetaan ehdokkaiden asettamista vaaleissa koskevia määräyksiä mahdollistamaan nykyistä monipuolisemmin erilaiset demokraattiset päätöksentekotavat siten kuin puolueen säännöissä tarkemmin määrätään. Kehitetään vaali- ja puoluerahoituksen ilmoittamista koskevia säännöksiä ja käytäntöjä sen varmistamiseksi, että ilmoitukset antavat oikean kuvan mahdollisia sidonnaisuuksia aiheuttavasta ulkopuolisesta rahoituksesta. Lisätään puolue- ja vaalirahoituksen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä vahvistamalla Valtiontalouden tarkastusviraston oikeutta valvoa ehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksia ja saada tätä varten tietoja kolmansilta osapuolilta. Selvitetään keinoja vahvistaa vaalirahoituksen

ennakkotietojen ilmoittamista äänestäjille jo ennen vaaleja, helpottaa kampanjatilin perustamista ja tehostaa lakisääteistä lahjoituskattoa. Arvioidaan puoluelain 9 §:n 1 momentin muuttamisesta siten, että siinä nykyistä yksiselitteisemmin todettaisiin, voiko puolue sopimuksin siirtää saamaansa valtionavustusta myös osakeyhtiölle tai säätiölle. Selvitetään ehdotusta toimivasta kampanjakatosta, joka tasaisi varainhankintaan liittyviä eroja ehdokkaiden välillä. *

- Selvitetään ja kokeillaan uusia ja innovatiivisia tapoja äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi (esim. tekstiviestikampanja, järjestöyhteistyö ja kiertävät äänestyspaikat), huomioiden muun muassa nuoret, vähemmistöt ja muita heikommassa asemassa olevat väestöryhmät. *
- Toteutetaan hanke vaalien turvallisuuden turvaamiseksi ja haitallisen vaalivaikuttamisen ehkäisemiseksi. Korostetaan sekä nuorten että aikuisten medialukutaidon merkitystä disinformaation ja epäasiallisen vaalivaikuttamisen vastaisessa toiminnassa. Hanke toteutetaan yhteistyössä informaatioverkoston ja kyberturvallisuuskeskuksen kanssa. Hankkeeseen haetaan rahoitus EU:n oikeusvaltiokehittämishjelmasta.

* valmistellaan erillisessä parlamentaarisisessa työryhmässä tai työryhmässä

Suora ja osallistuva demokratia^v

Hallitusohjelmassa linjataan suoran ja osallistuvan demokratian edistämisestä, uusien osallistumistapojen käyttöönottamisesta ja kansalaisaloitteen kehittamisestä. Hallitusohjelman mukaan ”edistetään aktiivisesti monipuolisia ja vaikuttavia osallistumisen mahdollisuuksia ja suoran demokratian keinoja. Niitä ovat esimerkiksi käyttäjädemokratia, kansalaisraadit, kuntalaishaastattelut, nuorisovaltuustot, verkkovaltuustot ja osallistuva budjetointi. Lisäksi etsitään keinoja kytkeä pop-up-tilaisuudet ja kevytosallistuminen politiikkaan ja poliittiseen keskusteluun”.

Toimenpiteet:

- Laaditaan ehdotus kansalaisaloitteen ja eurooppalaisen kansalaisaloitteen allekirjoittamisen ikärajaista nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseksi ja arvioidaan tarpeet kansalaisaloitejärjestelmän kehittämiseksi myös muilta osin. Selvitetään ja valmistellaan kansalaisaloitteeseen ja eurooppalaiseen kansalaisaloitteeseen liittyvät lakimuutokset (ikärajan alentaminen ja aloitteiden raukeaminen hallituskauden päättyessä).*
- Hallituskauden aikana valmistellaan maakuntalaki, joka sisältää maakunnan osallistumisoikeudet ja arvioidaan kuntalain toimivuutta osallistumisoikeuksien osalta. Demokratiaohjelman puitteissa tuotetaan informaatiomateriaaleja ja aineistoja sekä viranomaisille suunnattuja koulutuksia osallistumisoikeuksista kuntien ja maakuntien toiminnassa. Erityistä huomiota kiinnitetään selkokielisyyteen ja saavutettavuuteen. Arvioidaan uusien osallistumismuotojen vaikutusta osallistumisen eriarvoistumiseen ja

painotetaan eriarvoisuutta vähentäviä toimintatapoja. Ikääntyneiden, kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen sekä vammaisten henkilöiden kuulemis- ja osallistumismahdollisuuksia ja voimavaraistamista edistetään systemaattisesti tulevissa maakuntarakenteissa ja niiden toiminnassa.

- Helpotetaan kunnallisten ja maakunnallisten kansanäänestysten järjestämistä muuttamalla lakia neuvoo-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavasta menettelystä (656/1990) muun muassa siten että kunnallisia kansaäänestyksiä voitaisiin järjestää kuntavaalien yhteydessä.
- Tuetaan demokratiainnovaatioiden (esim. tekoälyn hyödyntäminen, tilaratkaisut ja uudenlaisten kohtaamisten mahdollistaminen) sekä uusien osallistumuotojen (esim. kansalaisraadit, käyttäjädemokratia, osallistuva budjetointi, pop-up tilaisuudet, verkkovaltuustot) kokeiluja kunnissa ja maakunnissa sekä niiden käytön laajentamista valtakunnallisesti. Hanke toteutetaan yhteistyössä Sitran kansanvallan peruskorjaushankkeen kanssa.

* valmistellaan erillisessä parlamentaarisessa työryhmässä

Hallinnon avoimuus, kuuleminen ja kansalaisyhteiskunta^{vi}

Hallitusohjelmassa linjataan, että hallinnon avoimuutta edistetään, valmistellaan avoimuusrekisteri, kuulemista parannetaan ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä vahvistetaan. Hallitusohjelmassa muun muassa todetaan, että ”hallitus turvaa osallisuuden ja monimuotoisen kansalaistoiminnan edellytykset valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä vahvistetaan. Eriarvoisuutta torjutaan osallisuudella. Kaikkien mahdollisuutta merkitykselliseen kansalaistoimintaan edistetään ja turvataan järjestöjen toiminnan autonomisuus.”

Toimenpiteet:

- Valmistellaan esitys valtion tason toimintaa koskevasta lakisääteisestä avoimuusrekisteristä (lobbarirekisteri), jossa asetetaan rekisteröintivelvoite lobbausta harjoittaville organisaatioille ja henkilöille. Lain tarkoituksena on päätöksenteon läpinäkyvyyden parantaminen ja sitä kautta epäasiallisen vaikuttamisen torjunta sekä kansalaisten luottamuksen vahvistaminen. Valmistellaan sähköinen avoimuusrekisteri. *
- Kehitetään ja otetaan käyttöön kaikilla hallinnon tasoilla uusia kuulemismenetelmiä, jotka edistävät erityisesti nuorten, eri kieli- ja kulttuuriryhmien sekä vammaisten henkilöiden kuulemista. Kehitetään yhdessä paremman sääntelyn ohjelman kanssa kuulemiseen liittyvä mittaristo (indikaattorit).
- Tehostetaan hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta. Lisätään ja vahvistetaan kansalaisyhteiskuntaan liittyvää osaamista hallinnossa yhteistyössä avoimen hallinnon toimintaohjelman kanssa.

- Edistetään asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon liittyvän tietopohjan saatavuutta ja ymmärrettävyyttä. Lisätään ja vahvistetaan yhteistyössä avoimen hallinnon toimintaohjelman kanssa julkisen hallinnon tietoa ja osaamista selkokielestä.
- Kehitetään demokratiaverkkopalveluja. Kehitystyössä tunnistetaan digitaitojen ja medialukutaidon merkitys. Selvitetään, miten kattavasti valtioneuvoston nykyiset sähköiset kuulemis- ja lausunnotmenettelyt tavoittavat esimerkiksi kieli- ja kulttuurivähemmistöt ja muut haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät. Selvitetään mahdollisuutta lisätä palveluiden kielivalikoimaa. Toteutetaan oikeusministeriön demokratiaverkkopalveluihin muutokset, joilla turvataan palveluiden saavutettavuus. Uudistetaan otakantaa.fi-palvelua siten, että myös rajattujen ja varmennettujen kyselyiden järjestäminen on mahdollista (mm. sähköinen tunnistautuminen, tietoturvasuojaukset). Uudistetaan Nuortenideat.fi –palvelu. Selvitetään mahdollisuuksia lisätä demokratiaverkkopalveluiden neuvonta kansalaisneuvonnan yhteyteen. Laaditaan opetusvideot osallistumisoikeuksista ja verkkopalvelujen käytöstä e-oppivaan.
- Selvitetään mahdollisuuksia tukea kansalaisjärjestöjen varainhankintaa ja purkaa kansalaistoimintaa häiritsevää byrokratiata, erityisesti pienten järjestöjen osalta. Tehdään selvitys kansalaistoimintaa haittaavasta byrokratiasta ja tehdään esitys siitä, miten kansalaistoimintaa koskevia säädöksiä voitaisiin sujuvoittaa. Samalla arvioidaan, miten järjestöjen varainhankintaa voitaisiin tukea¹³.

* valmistellaan erillisessä parlamentaarisessa työryhmässä

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ja nuorten osallisuus^{vii}

Hallitusohjelmassa linjataan, että demokratiakasvatusta ja nuorten osallisuutta vahvistetaan. Hallitusohjelman mukaan ”demokratiaohjelmalle keskeistä on kouluopetuksen ja koulujen toimintakäytäntöjen kehittäminen. Nuorten kuulemisvelvoitetta vahvistetaan ja sen kehittämiseksi kehitetään uusia työkaluja”.

Lisäksi hallitusohjelmassa linjataan, että ”edistetään vapaaehtoistyössä tehdyn työpanoksen ja osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Edistetään yhteistyötä järjestöjen ja koulujen välillä. Vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ja osallistamista. Pidetään huolta oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnasta. Päivitetään demokratiapoliittinen toimintaohjelma ja huomioidaan nuorten osallisuus kyseisessä ohjelmassa. Valmistellaan tarpeelliset esitykset nuorisolain tarkistamiseksi tavoitteena erityisesti avustusprosessien sujuvoittaminen.”

¹³ Hallituskauden aikana toteutetaan myös Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla hanke. Hankkeen tavoitteena on selvittää ja tehdä ehdotukset kansalaistoimintaa helpottaviksi muutoksiksi yhdistyslakiin ja muun kansalaistoiminnan yhteisömuotoisen harjoittamisen helpottamiseksi. Hanke toteutetaan 18.3.2019-31.10.2020. Hallituskauden aikana toteutetaan myös Valtionavustusten digitalisointi (VADIGI) hankkeen puitteissa selvitys siitä, miten valtionavustuksia voitaisiin yhdenmukaistaa ja toteutetaan digitaalinen alusta valtionavustusten hakemista varten.

Toimenpiteet:

- Tarkastellaan opetussuunnitelmia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osalta ja tuetaan opetussuunnitelmien toimeenpanoa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja oikeusministeriö aloittavat koulujen sekä oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta vahvistavan hankkeen. Hankkeessa tuetaan opetussuunnitelman toimeenpanoa nuorten osallisuuden vahvistamiseksi ja laajennetaan hyväksi havaittuja käytäntöjä valtakunnallisesti. Tärkeätä on kiinnittää huomiota lasten ja nuorten arkisiin vaikuttamismahdollisuuksiin. Hyödynnetään olemassa olevia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hankkeita ja järjestöyhteistyötä sekä vahvistetaan opetussuunnitelman toimeenpanoa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osalta, kehittämällä opettajien ja oppilaitosten henkilökunnan osaamista. Hanke toteutetaan yhteistyössä valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman¹⁴ kanssa.
- Kehitetään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta opettajankoulutuksessa sekä opettajien täydennyskoulutuksessa. Jatketaan aikaisempien selvitysten ja hankkeiden pohjalta demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen opetussisältöjen ja hyvien käytänteiden juurruttamista ja levittämistä opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen valtakunnallisesti.
- Toteutetaan valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa linjatut toimenpiteet nuorille suunnattujen yhteiskunnallisen osallistumisen välineiden kehittämiseksi.
- Lisätään lasten ja nuorten parissa toimivien viranomaisten tietoisuutta lasten ja nuorten yhdenvertaiseen osallistumiseen liittyvistä oikeuksista, velvollisuuksista ja menetelmistä. Kiinnitetään huomiota moniammatillisuuteen ja nuorten arkiseen osallisuuteen koulujen ja oppilaitosten lisäksi mm. sosiaali- ja terveydenhuollossa, lastensuojelussa ja maahanmuuttoon liittyvissä palveluissa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten näkökulmasta. Päivitetään säädösvalmistelun kuulemisopas nuorten kuulemiseen liittyvällä aineistolla ja tuotetaan koulutusmateriaalia e-oppivaan nuorten kuulemisesta.
- Oikeusministeriö ja etnisten suhteiden neuvottelukunta toteuttavat valituilla kohdepaikkakunnilla eritaustaisten nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseen tähtäävän pilottihankkeen, jonka tavoitteena on vahvistaa nuorten yhdenvertaista osallisuutta ja hyviä väestösuhteita.
- Selvitetään, millä toimenpiteillä vapaaehtoistyössä tehdyn työpanoksen ja osaamisen tunnistamista ja tunnustamista voidaan edistää.

¹⁴ <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f8066e183>

- Otetaan toimenpiteiden valmistelussa kansalliset mediakasvatuslinjaukset huomioon ja korostetaan lasten ja nuorten medialukutaidon merkitystä demokratiaa vahvistavana tekijänä.

6. Mittarit

Demokratiaohjelma noudattaa hallitusohjelman lupausta tietopohjaisesta päätöksenteosta. Demokratiaohjelmatyön aikana julkaistaan oikeusministeriön rahoittama laaja eduskuntavaalitutkimus. Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamat demokratiaa käsittelevät tutkimushankkeet julkaisevat demokratian ja osallisuuden teemoista policy brief -sarjan, joka tukee demokratiaohjelman valmistelua. Oikeusministeriö on lisäksi tilannut Itä-Suomen yliopistolta ulkopuolisen arvioinnin edellisellä hallituskaudella toteutetuista demokrationpoliittisesta toimintaohjelmasta (2017-2019) sekä perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmasta (2017-2019). Arviointi tarkastelee erityisesti demokrationpoliittisen toimintaohjelman ja kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman sisältöä, valmistelua ja toteutumista, ohjelmien tuottamaa lisäarvoa demokrationpolitiikan sekä perus- ja ihmisoikeuspolitiikan edistämiseksi. Lisäksi arviointi tuottaa esityksiä siitä, miten demokrationpolitiikkaa ja perus- ja ihmisoikeuspolitiikkaa voitaisiin jatkossa toteuttaa aiempaa kokonaisvaltaisemmin. Arviointi valmistuu ja julkaistaan maaliskuussa 2020.

Sisäiset mittarit

Ohjelman etenemistä seurataan ja toteutuksen onnistumista arvioidaan sen perustella kuinka hyvin kohdassa 4. esitetyt toimenpiteet ovat toteutuneet.

Ulkoiset mittarit

Toimintaympäristön muutoksia seurataan alla olevien mittareiden turvin. Ohjelman todelliset vaikutukset tulevat näkymään vasta muutaman vuoden viiveellä, kun lainsäädäntö on astunut voimaan ja uudet toimintatavat on otettu käyttöön. Demokratiaohjelman tosiasiallisia yhteiskunnallisia vaikutuksia voi olla vaikea arvioida, koska näihin asioihin vaikuttavat myös monet muut tekijät kuten poliittinen ilmapiiri, globaalit kehityssuunnat, Suomen talouden ja keskusteluilmapiiirin kehitys.

Mittari 1:

Suomen pistemäärä Freedom in the World -indeksi (demokratia-indikaattori). Indeksissä mitataan demokratian esteiden määrää/vähäisyyttä (valtio on puuttumatta oikeuksien toteutumiseen). Toteutus vuosittain. Lähde: Freedom House.¹⁵

Economistin demokrationindeksi. Indeksissä mitataan demokratian toimivuutta, Lähde: The Economist Group¹⁶.

OECD Better Life index/civic engagement. Mittaa osallistumista eri tasoilla. Lähde: OECD¹⁷

¹⁵ <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019>

¹⁶ <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>

¹⁷ <http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/civic-engagement/>

Mittari 2:

Demokratian toimivuus kansalaisten mielestä, osallistuminen, summamuuttuja luottamus eri instituutioihin), sekä laadullinen tilannekuva. Lähde: Suomen demokratiaindikaattorit. Toteutus 2019, 2021, 2023

Mittari 3:

Nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan ja luottamus instituutioihin. Lähde: Nuorisobarometri

Mittari 4:

Äänestysaktiivisuus

7. Viestintä ja vuorovaikutus

Demokratiaohjelmalle muodostetaan kansalaisyhteiskuntapaneeli kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan (KANE) sekä etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) jäsenistä. Lisäksi ohjelman valmistelun ja toimeenpanon tueksi kutsutaan tutkijapaneeli ja nuorisopaneeli. Ohjelman aikana järjestetään kuulemistilaisuuksia, työpajoja ja verkkokeskusteluja. Ohjelmalle laaditaan erillinen viestintä- ja vuorovaikutussuunnitelma.

8. Rahoitus

Demokratiaohjelman toimeenpanemiseksi oikeusministeriön käytettävissä on vuotuinen 60.000-70.000 euron määräraha. Lisäksi oikeusministeriön käytettävissä on erillinen 100.000 euron vuotuinen määräraha avoimuusrekisterin toteuttamiseksi ja 500.000 euron määräraha sähköisen järjestelmän käynnistämiseksi sekä 40.000 euron vuotuinen määräraha sähköisen puolurekisterin toteuttamiseksi. Lisäksi useita ohjelman toimenpiteitä toteutetaan yhteistyössä eri ministeriöiden ja mm. Sitran kanssa. Yhteistyöhankkeiden rahoituksesta sovitaan hankekohtaisesti.

ⁱⁱ Hallitusohjelma s. 86 ”Käynnistetään vuoteen 2025 ulottuva hallinnonalat ylittävä demokratiaohjelma.

Demokratiaohjelmalle keskeistä on kouluopetuksen ja koulujen toimintakäytäntöjen kehittäminen. Sillä myös tuetaan lasten ja nuorten valmiuksia vaikuttaa omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa, ulkopuolisuutta kokevien osallisuuden vahvistamista, kansalaisjärjestöjen autonomian ja toimintaedellytysten turvaamista sekä lähidemokratian vahvistamista. Edistetään aktiivisesti monipuolisia ja vaikuttavia osallistumisen mahdollisuuksia ja suoran demokratian keinoja. Niitä ovat esimerkiksi käyttäjädemokratia, kansalaisraadit, kuntalaishaastattelut, nuorisovaltuustot, verkkovaltuustot ja osallistuva budjetointi. Lisäksi etsitään keinoja kytkeä pop-up-tilaisuudet ja kevytosallistuminen politiikkaan ja poliittiseen keskusteluun” ja s. 80 ”Hallitus turvaa osallisuuden ja monimuotoisen kansalaistoiminnan edellytykset valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä vahvistetaan. Eriarvoisuutta torjutaan osallisuudella. Kaikkien mahdollisuutta merkitykselliseen kansalaistoimintaan edistetään ja turvataan järjestöjen toiminnan autonomisuus. Vähemmistöryhmien osallisuutta koulutuksessa parannetaan. Vahvistetaan osallistumisoikeuksien ja aktiivisen osallistumisen toteutumista sekä hyviä väestösuhteita.”

ⁱⁱⁱ Hallitusohjelma s. 200 (liite 9) ”Perustetaan parlamentaarinen työryhmä selvittämään puoluelain, vaalirahituslain ja vaalilain kehittämistarpeita sekä tarvittaessa muuta poliittista toimintaa koskevaa lainsäädäntöä.” Hallitusohjelma s. 9 (liite 9) ”Kehitetään vaali- ja puolerahoituksen ilmoittamista koskevia säädöksiä ja käytäntöjä sen varmistamiseksi, että ilmoitukset antavat oikean kuvan mahdollisista sidonnaisuuksista aiheuttavasta ulkopuolisesta rahoituksesta. Lisätään puolue- ja vaalirahoituksen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä vahvistamalla Valtiontalouden tarkastusviraston oikeutta valvoa ehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksia ja saada tätä varten tietoja kolmansilta osapuolilta. Selvitetään keinoja vahvistaa

vaalirahoituksen ennakkotietojen ilmoittamista äänestäjille jo ennen vaaleja, helpottaa kampanjatilin perustamista ja tehostaa lakisääteistä lahjoituskatkoa.” Hallitusohjelma s. 154 ”Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa kootaan sosiaali- ja terveystalveluiden järjestäminen kuntaa suuremmille itsehallinnollisille alueille. Alueiden päätöksenteosta vastaavat suorilla vaaleilla valitut valtuutetut.”

^{iv} Hallitusohjelma s. 200 (liite 9) ”Perustetaan parlamentaarinen työryhmä selvittämään puoluelain, vaalirahoituslain ja vaalilain kehittämistarpeita sekä tarvittaessa muuta poliittista toimintaa koskevaa lainsäädäntöä.”

^v Hallitusohjelman s. 199 (liite 9) ”Arvioidaan tarpeet kansalaisaloitejärjestelmän kehittämiseen esimerkiksi varmistamalla, että aloite ei raukea vaalikauden vaihtuessa ja että muutoseikat eivät estä aloitteen sisällön toteuttamista. Lasketaan kansalaisaloitteen allekirjoittamisen ikäraja 15 vuoteen nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseksi.”

Hallitusohjelma s. 154 ”Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa kootaan sosiaali- ja terveystalveluiden järjestäminen kuntaa suuremmille itsehallinnollisille alueille. Asukkaiden osallisuutta ja käyttäjädemokratiaa vahvistetaan.

^{vi} Hallitusohjelma s. 81 ”Kansalaistoimintaa häiritsevää hallintokuormaa puretaan ja lupakäytäntöjä kevennetään.

Selvitetään ja poistetaan pikaisesti muun muassa tulorekisterin aiheuttama tarpeeton kansalaistoimintaa häiritsevä hallinnollinen taakka pienille yhdistyksille.” Hallitusohjelman s. 199 (liite 9) ”Kansalaisyhteiskunnan resurssien

vahvistamiseksi selvitetään mahdollisuutta tukea kansalaisjärjestöjen varainhankinnan kehittämistä.” Hallitusohjelma s. 86 ”Säädetään avoimuusrekisteri parlamentaarisen valmistelun pohjalta kansalaisyhteiskuntaa kuullen. Lain tarkoituksena on

päätöksenteon läpinäkyvyyden parantaminen ja sitä kautta epäasiallisen vaikuttamisen torjunta sekä kansalaisten

luottamuksen vahvistaminen” Hallitusohjelma s. 81 ”Kuulemiskäytäntöjä ja vaikutusten arviointia parannetaan sekä

lisätään kansalaisyhteiskuntaan liittyvää osaamista hallinnossa”. Hallitusohjelma s. 200 (liite 9) ”Lisätään politiikan

avoimuutta ja kansalaisten mahdollisuutta saada tietoa asioista jo käsittelyvaiheessa niin valtakunnallisella kuin kunnallisella tasolla.”

^{vii} Hallitusohjelma s. 86 ”Käynnistetään vuoteen 2025 ulottuva hallinnonalat ylittävä demokratiaohjelma.

Demokratiaohjelmalle keskeistä on kouluopetuksen ja koulujen toimintakäytäntöjen kehittäminen. Sillä myös tuetaan lasten ja nuorten valmiuksia vaikuttaa omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa, ulkopuolisuutta kokevien osallisuuden vahvistamista”. Hallitusohjelma s. 175 ”Vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja

ihmisoikeuskasvatusta ja osallistumista. Pidetään huolta oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnasta”. Hallitusohjelma s. 175

”Nuorten kuulemisvelvoitetta vahvistetaan ja sen kehittämiseksi kehitetään uusia työkaluja. Päivitetään

demokratiapoliittinen toimintaohjelma ja huomioidaan nuorten osallisuus kyseisessä ohjelmassa. ”Hallitusohjelma s. 199

(liite 9) ”Lasten ja nuorten osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa edistetään esimerkiksi digitaalisin keinoin ja tuetaan

medialukutaitojen kehittymistä. Koulujen demokratiakasvatusta lisätään ja niiden yhteiskunnallista kasvatustehtävää

vahvistetaan. Vuorovaikutuksen rajapintaa puolueiden, kansalaisyhteiskunnan ja koulujen kesken tuetaan lasten ja nuorten

aktiivisen kansalaisuuden vahvistamiseksi. Nuorisovaltuutettujen roolia kunnallisessa ja maakunnallisessa päätöksenteossa painotetaan”.